

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

КОСТЮК ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 396: 373. 51 (71) «19/20»

**ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У СЕРЕДНІХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ КАНАДИ
(60-ТІ РОКИ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Острозька академія», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Жуковський Василь Миколайович,
Національний університет «Острозька академія», завідувач кафедри
англійської мови та літератури.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Дороніна Тетяна Олексіївна,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»,
завідувач кафедри педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент
Вихор Світлана Теодозіївна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти.

Захист відбудеться 28 вересня 2016 р. о 14.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://www.tnpu.edu.ua> та в науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 26 серпня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Становлення відкритого громадянського суспільства в Україні, продовження демократичних реформ, інтеграція держави у світове співтовариство в період глобалізації зумовлює потребу вироблення нової ідеології виховання молодого покоління на засадах паритетності та рівноправ'я статей як базових цінностей цивілізаційного розвитку. Викликами часу є звернення науковців та вчителів до механізмів гендерного виховання як назрілої проблеми в педагогічній науці, пошуку новітніх гендерно-освітніх технологій та антидискримінаційних практик на принципах рівності прав і можливостей статей як пріоритетних завдань реформування середньої освіти та забезпечення національного механізму досягнення гендерної рівності в Україні (відповідно до чинних нормативних документів – Закони України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.), «Про освіту», «Про загальну середню освіту», постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року» (2012 р.), наказ Міністерства освіти і науки України «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» (2009 р.).

У площині сьогодення для України суттєвого значення набуває вивчення досвіду з реалізації гендерного виховання учнівської молоді тих країн, які здобули значний успіх у впровадженні гендерної проблематики в освіту та мають вагомий практичний доробок. Тому особливо цінним є досвід сучасної Канади як прогресивної, стабільної та мультикультурної держави з потужною економікою та соціальною політикою, державною гендерною політикою, високим рівнем індексу людського та гендерного розвитку, дотриманням прав людини та соціальної справедливості для всіх громадян, незалежно від їхньої раси, етнічності, кольору шкіри, статі, освіти тощо.

Теоретико-методологічні засади гендерної та феміністської педагогіки висвітлено у працях українських (В. Кравець, Л. Булатова, Т. Говорун, Т. Дороніна, О. Луценко, О. Петренко, О. Цокур) та канадських вчених (Н. Арбогаст (N. Arbogast), М. Аїм (M. Ayim), Л. Бріскін (L. Briskin), Ф. Девіс (F. Davis), Л. Марсден (L. Marsden), Г. Немірофф (G. Nemiroff), М. Новгородськи (M. Novogrodsky). Проблеми інтеграції гендерного підходу в шкільну освіту, впровадженню гендерного виховання та освіти присвячені дослідження С. Вихор, Т. Голованової, Л. Кобелянської, О. Марущенка, Н. Павлущенко, О. Суислової, О. Сухомлинської, А. Шевченко, Л. Яценко, Л. Айр (L. Eyre), Дж. Гаскел (J. Gaskell), Л. Деджуней (L. Dagenais), Л. Джулієн (L. Julien), Р. Культе (R. Coulter), Дж. Ларкін (J. Larkin), П. МакЛарен (P. McLaren), Л. Робертсон (L. Robertson).

Проблема формування гендерної культури молоді та подолання гендерних стереотипів у освітній практиці знайшла своє відображення у працях як вітчизняних (О. Железняк, І. Іванова,

О. Кізь, О. Кікінежді), так і канадських вчених (Х. Блер (H. Blair), В. Іммз (W. Imms), М. Кауфман (M. Kaufman), С. Речни (S. Reschny), А. Ролхайзер (A. Rolheiser), А. Чепмен (A. Chapman). Наукові розвідки щодо світового досвіду впровадження гендерної освіти та виховання у практику середньої та вищої школи здійснили М. Зубілевич, Л. Ковальчук, Н. Лавриченко, Л. Лушпай, О. Токменко, О. Юр'єва та інші учені.

Незважаючи на значну увагу вітчизняних науковців до означеної проблеми, українська гендерна педагогіка перебуває в стадії стагнації, оскільки відсутня базова методологічна стратегія гендерного виховання учнівської молоді, зберігаються гендерна сегрегація в середній та вищій школах, значна стереотипізація навчально-дидактичних матеріалів, «прихований» навчальний план, асиметрія у профорієнтуванні дівчат та юнаків. Спостерігається підміна гендерної освіти та виховання анти-чойс та про-лайф рухами.

Аналіз теорії та практики гендерного виховання в загальноосвітніх закладах України дав змогу виявити низку *суперечностей* між:

- актуалізацією осмислення гендеру як міждисциплінарного наукового знання в гуманістичній парадигмі та відсутністю в національній педагогічній науці системного аналізу світового досвіду, зокрема канадського;

- потребою підготовки гендерно обізнаних вчителів та значною гендерною стереотипізацією навчально-виховного процесу у ВНЗ та школах;

- новими вимогами до впровадження гендерно-освітніх технологій у шкільне середовище та відсутністю методичного обґрунтування змісту, форм і механізмів гендерного виховання, шляхів соціального партнерства з найважливішими інституціями гендерної соціалізації дітей та молоді.

Для формування гендерної культури учнівської молоді, впровадження гендерно-освітніх стратегій як інноваційних у національні загальноосвітні навчальні заклади доцільно глибоко проаналізувати канадську базу гендерних досліджень, імплементацію гендерного підходу у шкільну практику, шляхи, форми та методи гендерного виховання.

Важливість об'єктивного осмислення канадського досвіду з системного впровадження гендерного виховання в середню школу, відсутність цілісного крос-культурного дослідження у вітчизняній порівняльній педагогіці та потреба подолання виявлених суперечностей зумовили актуальність і вибір теми дослідження: **«Гендерне виховання учнів у середніх навчальних закладах Канади (60-ті роки ХХ – початок ХХІ століття)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри психології та педагогіки «Теоретико-експериментальне дослідження особистісного розвитку» (державний реєстраційний номер 0110U002405), яка входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Національного університету «Острозька академія». Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Національного університету

«Острозька академія» (протокол № 7 від 23.02.2012 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 30.10.2012 р.).

Об'єкт дослідження – гендерне виховання учнівської молоді в Канаді.

Предмет дослідження – зміст, організація та етапи становлення гендерного виховання школярів у середніх навчальних закладах Канади (60-ті роки ХХ – початок ХХІ століття).

Мета дослідження – з'ясувати генезу, зміст та особливості організації гендерного виховання школярів у середніх навчальних закладах Канади (60-ті роки ХХ – початок ХХІ століття), узагальнити канадський досвід з означеної проблеми й окреслити перспективи його творчого застосування в сучасній українській школі.

Завдання дослідження:

1. Обґрунтувати гендерне виховання як наукову проблему в історії педагогіки та освітній практиці Канади.

2. Визначити передумови, виокремити та науково обґрунтувати етапи гендерного виховання в середніх навчальних закладах Канади у досліджуваній історичний період (60-ті роки ХХ – початок ХХІ століття).

3. Охарактеризувати зміст та організацію гендерного виховання в середніх навчальних закладах Канади та специфіку його змістово-методичного забезпечення на виокремлених історико-педагогічних етапах.

4. Здійснити порівняльний аналіз змісту та організації гендерного виховання в школах Канади та України.

5. Виокремити позитивні ідеї канадського досвіду й окреслити можливості їх творчого застосування в практику національної освітньої системи.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період від 60-х років ХХ до початку ХХІ століття. *Нижня хронологічна межа* (1967 р.) визначена створенням Королівської комісії зі становища жінок Канади, діяльність якої була спрямована на дослідження та аналіз стану гендерної рівності в освітній системі Канади й системного впровадження гендерної освіти та виховання, реформування організаційного й навчально-методичного забезпечення в середній школі. *Верхня хронологічна межа* (2015 р.) зумовлена інтенсивним упровадженням інноваційних гендерно-освітніх технологій у середні навчальні заклади, зокрема, поширенням антидискримінаційних та антибулінгових практик, побудовою гендерно справедливого навчального середовища (*gender equitable learning environment*) для учнівської молоді загалом.

У процесі дослідження було застосовано низку **методів**: *теоретичні* – пошуково-бібліографічний – за допомогою якого отримано потрібний фактологічний матеріал із друкованих та електронних джерел із проблеми гендерного виховання учнів у середніх навчальних закладах

Канади й загальноосвітніх школах України; порівняльно-історичний, інтерпретаційно-аналітичний, зіставно-порівняльний аналіз – для вивчення й осмислення українських та закордонних офіційних документів і науково-педагогічних матеріалів з теми дослідження із застосуванням синтезу, систематизації, узагальнення; розкриття генези гендерного виховання учнів у канадській середній школі; виявлення спільних та відмінних рис у змістово-організаційному забезпеченні гендерного виховання учнівської молоді Канади й України; історико-педагогічний аналіз та метод періодизації – завдяки яким було визначено основні передумови впровадження гендерного підходу в навчально-виховний процес канадської середньої школи; науково обґрунтовано етапи його становлення та розвитку (60-ті роки ХХ – початок ХХІ століття), проаналізовано якісні зміни в його реалізації; метод узагальнення передового педагогічного досвіду з гендерного виховання учнівської молоді Канади – що забезпечив можливість сформулювати шляхи творчого запозичення позитивних ідей у гендерному вихованні учнів загальноосвітніх закладів України; *емпіричні* – бесіда, анкетування канадських школярів для виявлення змісту, шляхів, форм та методів гендерного виховання у шкільній практиці Канади.

Джерельну базу дослідження становлять офіційні, нормативні документи в галузі шкільної освіти Канади; наукові праці вітчизняних та закордонних авторів із порівняльної педагогіки; навчально-методичне забезпечення; довідково-енциклопедична література, періодичні педагогічні та психологічні видання в Канаді, США та Україні; анотовані бібліографії; документи міжнародних, регіональних та національних конференцій і семінарів за гендерною тематикою; банк даних електронної документації закладів педагогічної освіти Канади й України; педагогічні сайти: Федерація вчителів Канади (Canadian Teachers' Federation), Канадська асоціація жіночих досліджень (Canadian Women Studies Association); офіційні Інтернет-сайти провінційних Міністерств/Департаментів шкільної освіти; офіційні статистичні матеріали канадської статистичної агенції Statistics Canada.

Наукова новизна здобутих результатів полягає в тому, що *вперше* в Україні комплексно досліджено генезу, зміст та організацію гендерного виховання учнівської молоді в середніх навчальних закладах Канади в широких хронологічних межах (у період з 60-х років ХХ – до початку ХХІ століття); виокремлено історико-педагогічні етапи: 1967–1981 рр. – становлення; 1982–1988 рр. – імплементація; 1989–1999 рр. – диверсифікація; 2000–2015 рр. – модернізація; охарактеризовано зміст, форми та методи гендерного виховання, виявлено специфіку та науково обґрунтовано його стратегічні напрямки (антидискримінаційна, антибулінгова робота, створення гендерно-справедливого навчального середовища); розкрито особливості модернізації програм та методів системного впровадження гендерного виховання у шкільну практику; здійснено компаративний аналіз організації гендерного виховання в загальноосвітніх закладах Канади й України;

– *визначено* суспільно-політичні, економічні, соціально-демографічні й освітньо-педагогічні передумови становлення і розвитку гендерного виховання у практиці середніх шкіл Канади;

– *охарактеризовано* шляхи гендерного виховання (уведення гендерного складника до змісту навчально-виховного процесу через міждисциплінарність та гендерні спецкурси, у позаурочну, позашкільну, профорієнтаційну роботу й учнівське самоврядування; підвищення гендерної компетентності вчителів, батьків та учнів; соціальне партнерство школи, родини, громади);

– *виокремлено* позитивні ідеї канадського досвіду й окреслено можливості їх творчого застосування в національній освітній системі.

Уточнено понятійний апарат гендерної педагогіки.

У науковий обіг уведено теоретичні положення сучасних наукових досліджень канадських учених-гендерологів щодо організації гендерного виховання в середній школі, програми гендерного спрямування для учнівської молоді.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що її висновки та рекомендації дають змогу вдосконалювати зміст, форми і методи навчально-виховного процесу в українських загальноосвітніх школах з урахуванням гендерного складника. Окреслено можливості творчого використання перспективних ідей та системного впровадження гендерно-освітніх технологій канадського досвіду в національну шкільну практику. Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі викладання гендерноорієнтованих курсів у школі та ВНЗ, у роботі інститутів післядипломної педагогічної освіти для підготовки гендернообізнаних педагогів і формування гендерної культури учнівської та студентської молоді в Україні. Результати дослідження дають змогу творчо застосовувати прикладний характер канадського досвіду з організації гендерного виховання в національній школі.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Національного університету «Острозька академія» (довідка № 418 від 28.12.2015 р.), Запорізького національного університету (довідка № 01-15/10 від 18.01.2016 р.), Гендерного ресурсного центру Сумського державного університету (акт № 01/07-04.0206 від 24.01.2016 р.), Шепетівського навчально-виховного комплексу №1 у складі «Загальноосвітня школа I-II ступенів та ліцей ім. Героя України М. Дзювельського» (Хмельницька область) (довідка № 33 від 25.01.2016 р.), ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет» (довідка № 60 від 26.01.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі представлені в дисертації наукові результати отримані автором самостійно. У статті [9], опублікованій у співавторстві, особистим внеском дисертантки є визначення критеріїв для виокремлення та наукового обґрунтування етапів гендерного виховання в середніх навчальних закладах Канади та змісту на кожному з них.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження висвітлено в доповідях на міжнародних конференціях: «Духовно-моральне виховання молодого

покоління. Вітчизняний та зарубіжний досвід» (Острог, 2012, 2013), «Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей» (Тернопіль, 2014), «Проблеми культурної ідентичності в ситуації сучасного діалогу культур» (Острог, 2015), «Челпанівські психолого-педагогічні читання» (Київ, 2015), «Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії» (Одеса, 2015); *всеукраїнських конференціях*: «Гендерна проблематика та антропологічні горизонти» (Острог, 2012, 2013), Канадські наукові читання (Острог, 2013, 2014), «Духовно-моральне виховання молодого покоління. Вітчизняний та зарубіжний досвід» (Острог, 2014), Симпозіум з канадознавства (Острог, 2015), «Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії» (Рівне, 2015); *щорічних наукових студентсько-викладацьких конференціях* «Дні науки» (Острог, 2012, 2013, 2014).

Публікації. Основні результати дисертації відображено в 12 публікаціях, 8 із яких опубліковано у фахових виданнях (з них 7 одноосібні), 3 – у збірниках наукових праць, 1 – у закордонному науковому виданні.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та 20 додатків. Повний обсяг дисертації – 345 сторінок, з них – 190 сторінок основного тексту. Бібліографія містить 408 найменувань, з яких 268 – іноземними мовами. Роботу ілюстровано 4 таблицями та 1 рисунком.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, зазначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; визначено хронологічні межі, об'єкт, предмет, мету, завдання, методи й джерельну базу дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, подано відомості про апробацію та впровадження її результатів.

У першому розділі «**Гендерне виховання учнівської молоді як проблема історії педагогіки й освітньої практики**» обґрунтовано гендерне виховання як проблему в педагогічній теорії та практиці Канади та України; виявлено спільне й відмінне в понятійному апараті та концептуальних основах феміністської і гендерної педагогіки; визначено основні передумови, виокремлено й науково обґрунтовано історико-педагогічні етапи зародження та еволюції гендерного виховання.

З'ясовано, що проблема гендерного виховання є гостроактуальною соціально-педагогічною проблемою, оскільки стосується формування гендерної культури нової генерації громадян як ефективної умови повноцінного життєздійснення обох статей та їхньої майбутньої конкурентоспроможності в динамічних суспільно-економічних умовах. Спільним для поглядів зарубіжних та вітчизняних науковців є трактування гендерного виховання як міждисциплінарного феномену в гуманістичній парадигмі з позиції соціально-конструктивістського підходу. Канадські

вчені Н. Арбогаст (N. Arbogast), Л. Бріскін (L. Briskin), Дж. Гаскел (J. Gaskell), Х. Гудфар (H. Hoodfar), Ф. Девіс (F. Davis), Р. Культе (R. Coulter), Г. Немірофф (G. Nemiroff), М. Новгородськи (M. Novogrodsky), Дж. Севелл (J. Sewell) розглядають гендерне виховання у контексті критичної філософії неопозитивізму та прагматизму, визвольної (П. Фрейре) та феміністської педагогіки, тоді як вітчизняні – особистісно орієнтованої та гендерної педагогіки (І. Бех, Л. Булатова, В. Кравець, Т. Говорун, Т. Дороніна, О. Кікінежді, О. Луценко, О. Петренко, О. Сухомлинська, О. Цокур). Відмінності у понятійно-термінологічному апараті та методологічних підходах учених Канади й України до гендерного підходу та виховання спричинені етнокультурними особливостями, педагогічною спадщиною, соціальною стратифікацією тощо.

Змістове наповнення термінологічного гендерного словника у зарубіжній педагогіці є ширшим та об'ємнішим («гендер і освіта» (*gender and education*), «гендерна рівність в освіті» (*gender equality in education*), «гендерно-справедлива освіта» (*gender-equitable/fair education*), «гендерно-збалансована освіта» (*gender-balanced education*)) і в освітній практиці охоплює: 1) рівний доступ і можливості обох статей до освіти та освоєння «нестатевовідповідних» сфер діяльності; до здорового способу життя; 2) інтеграцію жіночого та чоловічого досвіду в перетині з різними аспектами ідентичності (раса, клас, етнічність, дієздатність, сексуальність тощо) в навчально-виховному процесі; проведення гендерної експертизи; 3) побудову дружнього «клімату» в середній школі для утвердження рівноцінного статусу дівчат та хлопців, створення гендерно-справедливого середовища; 4) розширення повноважень учнівської молоді, передусім, учениць, для розвитку в них лідерського потенціалу, формування активної позиції щодо подальшої розбудови гендерно-справедливого суспільства.

Визначено основні передумови впровадження гендерного виховання у шкільну практику Канади: суспільно-політичні, економічні, соціально-демографічні й освітньо-педагогічні. Зокрема, останні містять: розвиток феміністської педагогіки та її вплив на подолання гендерної стереотипізації, дисбалансу й асиметрії в шкільній системі; критику андроцентризму науки та теоретичне переосмислення методологічних підходів «статєво-рольових стереотипів», «несексистської освіти», «різні, проте рівні» тощо.

Ретроспективний аналіз гендерного виховання учнів у середніх навчальних закладах Канади в досліджуваний період дав змогу виокремити чотири ключові етапи його зародження та генези: 1967–1981 рр. – становлення; 1982–1988 рр. – імплементація; 1989–1999 рр. – диверсифікація; 2000–2015 рр. – модернізація. Основним чинником реформування навчально-виховного процесу в освітній практиці Канади варто уважати феміністичний рух, який активно діяв на теренах країни з 60-х років ХХ століття, що зумовило зміни в принципах, напрямках, змісті та методах гендерного виховання.

У другому розділі «Зміст та організація гендерного виховання учнів у середніх навчальних закладах Канади (60-ті роки ХХ – початок ХХІ століття)» розкрито стратегічні напрямки освітньої політики Канади щодо змісту гендерного підходу та його інституалізації в середні навчальні заклади відповідно до виокремлених історико-педагогічних етапів; охарактеризовано сучасний стан організації гендерного виховання в практиці молодшої та старшої середньої школи Канади; розкрито особливості партнерської взаємодії школи, родини, громади, а також підготовки вчителів до створення гендерно-справедливого середовища для учнівської молоді.

Першому етапу «Становлення гендерного виховання» (1967–1981 рр.) притаманний статево-диференційований, дихотомічний підхід, ігнорування проблем представниць жіночої статі різного походження, спрямування на маскулінізацію дівчат, «несексистська освіта», нерівномірне, фрагментарне впровадження гендерного складника до дисциплін суспільно-гуманітарного циклу.

Характерними особливостями другого етапу «Імплементация гендерного виховання» (1982–1988 рр.) було переосмислення та переоцінка жіночого життєвого досвіду, поява статево-роздільного та частково роздільного навчання; реалізація «компенсаційного» виховання на основі принципу взаємодоповнюваності статей у контексті прав людини, подолання гендерної асиметрії в кадровій педагогічній освіті; розроблення чітких критеріїв щодо гендерної експертизи навчально-виховних матеріалів; гендерне збалансування андроцентричного змісту навчальних програм; переорієнтація з авторитарно-патріархальних педагогічних стилів навчання й виховання на особистісно гуманістичні моделі; збагачення соціально-рольового репертуару вихованців обох статей формуванням у них навичок асертивної та впевненої поведінки. Водночас проігноровано соціально-політичний контекст виховання та виявлено неузгодженість підходів до його здійснення в окремих школах провінцій/територій Канади.

Найважливішими рисами третього етапу «Диверсифікація гендерного виховання» (1989–1999 рр.) було надання проблемі гендерної рівності державного значення та публічного дискурсу; перехід від принципу «рівних можливостей» до принципу соціальної справедливості, супроводжуваного системним упровадженням «зверху-вниз» і «знизу-вверх» нормативних освітніх документів та методичних рекомендацій у шкільний курикулум; введенням гендерного складника до навчальних програм і предметів середньої школи (здоров'я, професійний вибір, сім'я, медіа-технології); обов'язковим проведенням гендерної експертизи; активізацією антидискримінаційної роботи з подолання поширених у цей період соціальних проблем із сексизму, сексуальних домагань у школі і на роботі. Водночас із урізноманітненням роботи з гендерного виховання відбувалося скорочення державного фінансування гендерних проєктів, переорієнтація на проведення стандартизованих тестувань.

Найпоширенішими формами гендерного виховання з антидискримінаційної роботи, спрямованої на подолання «меншовартісності» жінок, підвищення їхньої участі в науці, освіті та суспільстві, протидії насиллю над дівчатами і жінками, були: відзначення Місяця жінок в історії, Міжнародного жіночого дня, участь школярів у клубах та програмах для дівчат, програмах наставництва, майстернях, дискусійних клубах, «Бібліотеці людей», створення гендерної відео- та бібліотеки та ін.; місячники попередження зґвалтування та насильства над жінками, Міжнародні акції «Шістнадцять днів проти насильства», «Трояндова кампанія», Національний марш-протест «Поверни собі ніч», тематичні виставки-стіннівки, арт-майданчики, екскурсії, волонтерська робота, благодійні акції, відкриті зустрічі тощо.

Відповідно до запровадженої в канадські школи з 1990-х рр. Політики з гендерної справедливості основним напрямком гендерного виховання стало створення гендерно-справедливого навчального середовища на принципах паритетності статей та толерантності, що передбачало:

– активізацію профорієнтаційної роботи з урахуванням гендерного складника. З-поміж методів і форм зазначимо такі: інформаційні вечори про вибір профілю навчання в старшій середній школі, Дні кар'єри, Дні відкритих дверей в університетах та коледжах; програми, літні табори, презентації, майстерні, відвідування учнями робочих місць, екскурсії на підприємства, акція «Стань тінню працівника», засідання клубів, конкурси з природничих та точних наук, конференції.

– надання якісних освітніх послуг та можливостей учням і ученицям для запобігання неуспішності (відрахування зі школи): програми для школярів із бідних міграційних родин, спеціальні освітні програми для тінейджерів із «груп ризику» (ранні вагітності), комітети «помічників однолітків» (медіація за методом «рівний–рівному»).

Визначальною ознакою четвертого етапу «Модернізація гендерного виховання» (2000–2015 рр.) є вдосконалення інституційного механізму з гендерної рівності на різних рівнях канадського соціуму й на міжнародній арені. Пріоритетні напрямки – подолання шкільного булінгу, запобігання насиллю над дівчатами та жінками, підвищення навчальних досягнень обох статей у контексті забезпечення гендерно-справедливого середовища, розроблення та впровадження інноваційних гендерно-освітніх технологій, спрямованих на справедливість і повагу до різноманіття у школах різних провінцій та територій Канади, уведення вибіркового курсів «Жіночі/чоловічі/гендерні студії/студії справедливості» (Онтаріо, Манітоба, Британська Колумбія); створення державної чартерної школи для дівчат (Альберта) тощо. В основі організації навчально-виховного процесу закладено принципи плюралізму думок і джерел, активної участі учнівства в дискусіях для «розхитування» гендерних стереотипів (Р. Файн-Мейер (R. Fine-Meyer)).

Недоліком етапу є «загублення» гендерної проблематики в широкому спектрі питань соціальної справедливості.

Серед інноваційних форм антибулінгової роботи варто відмітити: Тиждень добрих справ, Національний тиждень обізнаності про булінг, Ради батьків та молодших учнів, радіолінійки, форуми з експертами, конференції, конкурси, флешмоби, театралізовані екскурсії, наповнення шкільних вебсайтів та бібліотек інформацією про булінг. Робота із запобігання насиллю над дівчатами та жінками передбачала систему заходів: Міжнародний день дівчинки, Національна акція «Сестри по духу», тур мультимедійним лабіринтом «Через коридори насилля в міжстатевих відносинах» (*Parcours des couloirs de la violence amoureuse*), заходи організації «Біла стрічка» (*The White Ribbon Campaign*), програма «Я добрий чоловік», ведення блогів, публікації в соцмережах та ін. Для залучення дівчат та хлопців до усвідомленої та систематичної участі в учнівському самоврядуванні, заохочення до здорового способу життя, безпечної поведінки та профорієнтування використовують такі форми: Національний день дій, електронні програми наставництва («Старші брати, старші сестри», «Уловлювач снів»), постійно діючі клуби, центри лідерства, мобільні додатки та мультимедійні програми дослідження професій і планування майбутнього життєвого шляху (*The Real Game, Build a Career*) з гендерним складником тощо.

Як засвідчило наше дослідження, зміст та організація гендерного виховання на виокремлених історико-педагогічних етапах були зумовлені становленням гендеру як міждисциплінарного наукового знання, тлумаченням його як стратифікаційної категорії нарівні з категоріями «клас», «раса», «вік», «етнічність», «сексуальність», «дієздатність» під впливом державної політики мультикультуралізму та соціальної справедливості. Становлення, імплементація, диверсифікація та модернізація гендерного виховання у контексті феміністичної парадигми супроводжувалась відмовою від статево диференційованого, дихотомічного та компенсаційного підходів до забезпечення принципу соціальної справедливості та створенням гендерно-справедливого середовища для учнівської молоді в середніх навчальних закладах Канади.

У третьому розділі **«Порівняльний аналіз гендерного виховання учнів у середніх навчальних закладах України та Канади»** здійснено компаративний аналіз організації гендерного виховання учнів у загальноосвітніх школах Канади й України, окреслено шляхи екстраполяції позитивних ідей канадського досвіду в практику вітчизняної системи освіти.

Відмінності в організації та імплементації гендерного виховання в шкільну систему Канади й України зумовлені інституалізацією (системне й інтегроване його впровадження) на федеральному, провінційному/територіальному та місцевому рівнях у Канаді, інноваційними гендерно-освітніми технологіями, різноплановістю інтерактивних форм та методів співпраці педагогів, батьків та громади, впровадженням гендеру як міждисциплінарного наукового знання

та стратифікаційної категорії, поряд із класом, расою, віком, етнічністю, сексуальністю, дієздатністю тощо, на відміну від декларативного, епізодичного, статево обмеженого характеру в Україні, відсутністю законодавчих освітніх документів із гендерним складником, значною стереотипізацією навчально-виховного процесу в національній школі, маргінальною тематикою наукових досліджень, гендерною нечутливістю педагогів, батьків та населення загалом.

Спільним у впровадженні гендерного підходу в освітню ланку в обох країнах було здійснення гендерної експертизи підручників та дидактичних матеріалів, інтегрування гендерного складника в навчально-виховний процес, уведення гендерних спецкурсів, розроблення навчально-методичного забезпечення з гендерним складником, проведення роботи з підвищення гендерної компетентності освітян.

Установлено, що дієвість гендерного виховання учнівської молоді Канади забезпечує впровадження нормативно-освітніх документів і методичних рекомендацій у шкільний курикулум «зверху-вниз» (від органів державної влади до навчальних закладів) і «знизу-вверх» (від розгалуженого співробітництва школи, родини і громади до державних механізмів). Специфіка навчальних програм гендерного спрямування в предметах шкільного курикулуму молодшої (6/7–8/9 класи) та старшої (9/10–11/12 класи) середньої школи в різних провінціях та територіях Канади зумовлена регіональними й етнокультурними особливостями освітніх стандартів, однак загалом реалізовувана подібно на всій території країни.

Важливими умовами системного впровадження гендерного виховання в Канаді є: наступність і неперервність підготовки гендерно-компетентних вчителів (ВНЗ–школа) за напрямками (фаховий, професійно-дидактичний, психолого-педагогічний, дієво-практичний) та система соціального партнерства школи з родиною, владою, широкою мережею громадських організацій, бізнесових і виробничих структур, культурно-освітніх та науково-дослідницьких установ.

Відповідно до запровадженої в канадські школи з 1990-х рр. Політики з гендерної справедливості, організація гендерного виховання є різновекторною із застосуванням інтерактивних методів, спрямованих на: 1) *підвищення гендерної обізнаності дівчат та хлопців* (бесіда, дискусія, навчальний діалог «на рівних», метод наративу, фото-голосу, біографічний, критичного аналізу й обговорення фільмів, відео, літературних творів, підручників, законодавчих документів, судових справ, матеріалів різних форматів ЗМІ, відкриті зустрічі, створення хронологічних ліній часу і карт пам'яті та ін.); 2) *організацію партнерської взаємодії статей «на рівних»* (кейс-стаді, стоп-кадр, театр-форум, інтерв'ю, рольова гра, сюжетно-рольова онлайн гра, «мозковий штурм», дебати, круглий стіл, техніки «громадське коло» та «червоний ярлик» та ін.); 3) *педагогічний моніторинг* (есе, письмова технологія РАФТ (Роль. Аудиторія. Формат. Тема), «континуум», творчий проект, щоденник рефлексії, портфоліо, анкетування та ін.).

Вивчення багатогранного досвіду Канади дало змогу виокремити позитивні ідеї та окреслити можливості їх екстраполяції у зміст Стратегії впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері національної освіти «Освіта: гендерний вимір» на період до 2020 року. Серед інноваційних гендерно-освітніх практик варто зазначити інтерактивні антибулінгові («Корені емпатії», «Радимось») та антидискримінаційні програми («Молодь проти насильства: запобігання насильству над жінками та дівчатами», «Сила бути дівчинкою»), практики відновного правосуддя (медіація, кола зцілення), комітети позитивної шкільної культури, електронні наставницькі програми професійного спрямування та інформаційно-комунікаційні технології (мультимедійні тури, соцмережі, блоги) з урахуванням гендерного складника.

ВИСНОВКИ

1. Теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми гендерного виховання учнів у середніх навчальних закладах Канади (60-ті роки ХХ – початок ХХІ століття) виявляються у визначенні генези, змісту та організації цього процесу. Гендерне виховання як гостроактуальна проблема педагогічної теорії та практики в Канаді й Україні – один із найважливіших чинників підготовки молоді обох статей до успішної самореалізації в різних сферах суспільного життя. Науковці обох країн трактують гендерне виховання як міждисциплінарний феномен у гуманістичній парадигмі з позиції соціально-конструктивістського підходу. Канадські вчені розглядають гендерне виховання у контексті критичної філософії неопозитивізму та прагматизму, визвольної та феміністської педагогіки, тоді як вітчизняні – особистісно орієнтованої та гендерної педагогіки. Змістове наповнення термінологічного гендерного словника у зарубіжній педагогіці є ширшим та об'ємнішим порівняно з вітчизняною, і в освітній практиці ґрунтується на принципах гендерної рівності. Відмінності у понятійно-термінологічному апараті та методологічних підходах учених Канади й України до гендерного підходу та виховання спричинені етнокультурними особливостями, педагогічною спадщиною, соціальною стратифікацією тощо.

2. Визначено такі передумови впровадження гендерного виховання у шкільну практику Канади: суспільно-політичні, економічні, соціально-демографічні й освітньо-педагогічні (розвиток феміністської педагогіки та її вплив на подолання гендерної стереотипізації, дисбалансу й асиметрії в шкільній системі; критика андроцентризму науки та теоретичне переосмислення методологічних підходів «статеврольових стереотипів», «несексистської освіти», «різні, проте рівні» тощо). Ретроспективний аналіз гендерного виховання в канадській середній школі дав змогу виокремити та науково обґрунтувати чотири етапи його генези: 1967–1981 рр. – становлення; 1982–1988 рр. – імплементація; 1989–1999 рр. – диверсифікація; 2000–2015 рр. – модернізація. Простежено феміністичну специфіку змісту гендерного виховання, трансформованого відповідно

до провінцій/територій, суспільної активності різних груп населення, мультикультуралізму як базової риси канадського суспільства.

3. Етап *становлення* гендерного виховання в Канаді характеризується проведенням гендерної експертизи офіційного та неофіційного навчального плану; фрагментарною корекцією програм професійного спрямування для усунення статево-рольових стереотипів; додатковим заохоченням дівчат до вивчення природничих і точних наук шляхом програм наставництва, відкритих зустрічей із жінками-«взірцями для наслідування».

Характерними особливостями етапу *імплементації* гендерного виховання в середні навчальні заклади Канади є використання методів феміністської педагогіки в освітньому процесі; впровадження практики роздільного навчання учнів; поява «компенсаційного» виховання хлопців; збільшення представленості жінок на керівних посадах у системі шкільної освіти.

Диверсифікація гендерного виховання визначалась активізацією антидискримінаційної роботи (антибулінг; запобігання насиллю над дівчатами та жінками; заохочення дівчат і хлопців до ведення здорового та безпечного способу життя; підвищення лідерського потенціалу дівчат) та створенням гендерно-справедливого навчального середовища на принципах паритетності статей та гендерної толерантності (профорієнтаційна робота з урахуванням гендерного складника; скорочення гендерного розриву в навчальних досягненнях дівчат і хлопців з традиційно «чоловічих» та «жіночих» предметів; надання якісних освітніх послуг та рівних можливостей учням та ученицям для запобігання неуспішності (відрахування зі школи).

Ключовими особливостями *модернізації* гендерного виховання учнівської молоді Канади були такі: розроблення та впровадження в освітнє середовище навчально-методичного забезпечення, релевантного принципам гендерної рівності; знаходження оптимальних шляхів відкриття школярам незалежно від статі рівного доступу до якісної освіти; уведення до змісту навчальних програм гендерної проблематики; привернення уваги до проблем підлітків та юнацтва із «груп ризику», заохочення представників чоловічої статі до обрання педагогічної професії.

4. Порівняльний аналіз засвідчив, що характерними особливостями організації гендерного виховання в Канаді є системне впровадження на федеральному, провінційному/територіальному та місцевому рівнях політики гендерної рівності, соціальної справедливості в освітню практику, збагачення практичної бази шкільного середовища гендерним складником. Установлено, що в Канаді й Україні спільними є шляхи здійснення гендерного виховання, однак міра використання їхнього потенціалу різна: в Канаді він набагато глибший та різноманітніший, тоді як в Україні має низьку інституалізацію шкільного середовища з гендерним складником, епізодичність гендерних заходів, значну стереотипізованість навчально-виховного процесу, «приховану» дискримінацію тощо.

Системна інституалізація гендерного виховання у середніх навчальних закладах Канади здійснюється через інтеграцію та міждисциплінарність гендерного підходу в навчально-виховний процес; упровадження гендерних спецкурсів (жіночі/чоловічі/гендерні студії/студії справедливості); уведення гендерного складника до позакласної, позашкільної та профорієнтаційної роботи; активізацію діяльності учнівського самоврядування; усунення гендерного дисбалансу серед кадрового забезпечення шкільної освіти; соціальне партнерство школи, родини та громади в подоланні дискримінації за статевою ознакою; підвищення гендерної компетентності майбутніх педагогів та вчителів-практиків, наступність і неперервність у їхній підготовці (ВНЗ–школи).

5. У результаті порівняльного аналізу гендерного виховання учнів середніх навчальних закладів Канади й України окреслено можливості екстраполяції позитивного канадського досвіду у вітчизняну середню школу у контексті Стратегії впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері національної освіти «Освіта: гендерний вимір» на період до 2020 року як реального механізму забезпечення державної політики гендерної рівності в освітній галузі. Першочерговими завданнями сучасного етапу організації гендерного виховання в національній школі вважаємо: 1) обов'язкове проведення гендерної експертизи чинного навчально-методичного забезпечення щодо наявності «прихованої» дискримінації та його модернізацію із запозиченням Дорожньої карти гендерного виховання в Канаді для педагогічного супроводу статевої соціалізації особистості в процесі урочної, позакласної та позашкільної роботи; 2) формування системи профорієнтаційної роботи з гендерним складником, використання мультимедійних інтерактивних програм дослідження професій та конструювання майбутнього життєвого шляху відповідно до особистісних здібностей і зацікавлень, залучення громади до наставництва, відкритих зустрічей зі школярами, програм відвідування учнями підприємств; 3) розроблення антибулінгових та антидискримінаційних стратегій з метою побудови партнерської взаємодії між статями (антибулінгові програми, програми запобігання насиллю над дівчатами і жінками, практика відновної справедливості, комітети позитивної шкільної культури та ін.).

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми й у перспективі може бути продовжено в напрямку вивчення підготовки адміністрації освітніх закладів до ефективної реалізації гендерного виховання і моніторингу дотримання принципів гендерної справедливості в дошкільній, початковій, професійно-технічній та вищій освіті; аналізу сучасних гендерних медійних практик для здійснення гендерного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Костюк О. О. Сутність гендеру та його розуміння канадськими учасниками міжнародної обмінної програми «Канада. Світ. Молодь» / О. О. Костюк // Наукові записки. Сер. : Психологія та педагогіка. Темат. вип. «Духовно-моральне виховання молодого покоління. Вітчизняний та зарубіжний досвід» / відп. ред. І. Д. Пасічник. – Острог : Вид-во НУ «Острозька академія», 2013. – Вип. № 23. – С. 122–132.
2. Костюк О. О. Розуміння гендерного виховання у сучасній вітчизняній педагогічній науці / О. О. Костюк // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : зб. наук. праць – К. : Гнозис, 2015. – Дод. 2 до вип. 35, т. II (14) Темат. вип. «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання» / відп. ред. І. П. Маноха. – С. 336–342.
3. Костюк О. О. Методи гендерного виховання учнів канадських середніх шкіл на уроках англійської мови та літератури / О. О. Костюк // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – Вип. № 6 (50). – С. 414–423.
4. Костюк О. О. Підготовка канадських учителів до ефективної професійної діяльності з гендерного виховання учнів / О. О. Костюк // Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський : Нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Ін-т педагогіки НАПН України, 2015. – Вип. № 19. – Ч. 1. / гол. ред. В. М. Лабунець. – С. 105–110.
5. Костюк О. О. Шляхи оптимізації навчальної діяльності хлопців (на прикладі шкіл Канади) / О. О. Костюк // Наукові записки. Сер. : Психолого-педагогічні науки / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. – Вип. № 4. – С. 250–253.
6. Костюк О. О. Досвід Канади щодо антибулінгової роботи в середній школі / О. О. Костюк // Науково-педагогічний журнал «Порівняльно-педагогічні студії» / гол. ред. Н. М. Бріт. – Умань : УДПУ ім. П. Тичини, 2015. – Вип. № 4 (26). – С. 28–35.
7. Костюк О. О. Порівняльно-педагогічний аналіз шляхів реалізації гендерного виховання учнів у середніх навчальних закладах Канади та України / О. О. Костюк // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : зб. наук. праць. – К. : Гнозис, 2016. – Дод. 1 до вип. 36, т. VII (67) Темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» / відп. ред. І. П. Маноха. – С. 58–68.
8. Kostiuk O. O. The course «Gender Studies» as a means of gender education of senior high school students in Canada (province Ontario) / O. O. Kostiuk // Australian Journal of Scientific Research. – Adelaide : Adelaide University Press, 2014. – Vol. 3, № 2 (6). – P. 336–342.

9. Zhukovskyi V. M. Stages of gender education in Canadian secondary schools / V. M. Zhukovskyi, O. O. Kostiuk // *Comparative Professional Pedagogy : Scientific Journal* / Chief ed. N. M. Bidyuk. – Issue 2 (Vol. 5). – Kyiv – Khmelnytskyi : KhNU, 2015. – P. 31–38.

Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Костюк О. О. Запобігання буллінгу в навчальному середовищі (на прикладі шкіл Канади) / Костюк О. О. // *Дитинство без насилля : суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., (Тернопіль, 29-30 квітня 2014 р.) / за заг. ред. проф. О. Кікінежді. – Тернопіль : Стереарт, 2014. – С. 91–94.

11. Костюк О. О. Напрями гендерного виховання учнів середніх навчальних закладів Канади у позакласній та позашкільній роботі / Костюк О. О. // *Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії* : зб. наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 16-17 жовтня 2015 р.). – Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2015. – С. 45–48.

12. Костюк О. О. Профорієнтація канадських учнів як напрям гендерного виховання / Костюк О. О. // *Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (Рівне, 10 грудня 2015 р.) / редкол. Бошицький Ю. Л., Чернецька О. В., Українець С. Я. – Рівне : РІКУП НАНУ, 2015. – С. 282–284.

АНОТАЦІЇ

Костюк О. О. Гендерне виховання учнів у середніх навчальних закладах Канади (60-ті роки ХХ – початок ХХІ століття). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України, Тернопіль, 2016.

У дисертації представлено комплексне дослідження генези, особливостей організації гендерного виховання учнів у середніх навчальних закладах Канади (60-ті роки ХХ – початок ХХІ століття). Обґрунтовано гендерне виховання як проблему в педагогічній теорії та практиці Канади та України, визначено суспільно-політичні, економічні, соціально-демографічні, освітньо-педагогічні передумови його становлення. Охарактеризовано зміст, організацію, форми та методи гендерного виховання, виявлено його основні стратегічні напрями на виокремлених історико-педагогічних етапах. З'ясовано особливості підвищення гендерної обізнаності вчителів, ефективні шляхи партнерства школи, родини та громади для гендерного виховання учнівської молоді. На основі порівняльного аналізу організації гендерного виховання учнів у середніх навчальних закладах Канади й України окреслено можливості екстраполяції позитивних ідей канадського досвіду з означеної проблеми в систему національної школи.

Ключові слова: гендер, гендерне виховання, гендерна рівність, гендерна справедливість, середні навчальні заклади Канади.

Костюк О. А. Гендерное воспитание учащихся в средних учебных заведениях Канады (60-е годы XX – начало XXI века). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины, Тернополь, 2016.

В диссертации представлено комплексное исследование генезиса, содержания, особенностей организации гендерного воспитания учащихся в средних учебных заведениях Канады (60-ые годы XX – начало XXI века). Обосновано гендерное воспитание как проблему в педагогической теории и практике Канады и Украины, определены общественно-политические, экономические, социально-демографические, образовательно-педагогические предпосылки его становления. Охарактеризованы содержание, организация, формы и методы гендерного воспитания, установлены его основные стратегические направления на выделенных историко-педагогических этапах. Выявлены особенности повышения гендерной осведомленности учителей, эффективные пути партнерства школы с семьей и общественностью для гендерного воспитания ученической молодежи. На основе сравнительного анализа гендерного воспитания школьников в канадских и украинских общеобразовательных учебных заведениях обозначены возможности применения позитивных идей канадского опыта с указанной проблемы в системе национальной школы.

Ключевые слова: гендер, гендерное воспитание, гендерное равенство, гендерная справедливость, средние учебные заведения Канады.

Kostiuk O. O. Gender education of Canadian secondary school students (from 1960's till the beginning of the XXI century). – Printed as manuscript.

Thesis for the Candidate degree in Pedagogics, speciality 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2016.

The thesis deals with the complex analysis of genesis, content, forms and methods of gender education in Canadian secondary schools (from 1960's till the beginning of the 21st century). In the first chapter «Secondary school students' gender education in Canada as a problem in the history of Pedagogy and educational practice» gender education is analyzed as an issue in the theory of Pedagogy and educational practice in Canada and Ukraine. Similarities and differences in the terminology used by scientists in both countries are revealed, peculiarities of concept framework of gender education and

feminist pedagogy are outlined. The principal preconditions leading to the demand for gender education inception in Canadian secondary schools and the main stages of its development are distinguished and characterized in detail. Four groups of preconditions which contributed to the need for secondary school students' gender education are highlighted, mainly: social and political; economic; social and demographical; educational and pedagogical. Based on the research results, four stages in the formation and development of gender education in Canadian secondary schools have been defined: 1967–1981 – formation; 1982–1988 – implementation; 1989–1999 – diversification; 2000–2015 – modernization.

The second chapter «Content and organization of secondary school students' gender education in Canada» (from 1960's till the beginning of the 21st century) focuses on the strategic directions of gender education policy in Canada according to the content of gender education and its institutionalization during the defined stages; the present state of gender education in Canadian junior and senior high schools is studied; content of school programs, ways, forms and methods of their realization are examined. The features of partnership among schools, family, and community are presented, peculiarities of teachers' professional training for building gender-fair schools are specified. The research results provide evidence to the fact that gender education in Canadian secondary schools at its present stage embraces two main strategic directions: antidiscrimination policy and building gender-equitable learning environment. The first direction is intended to teach students unbiased attitudes towards other people regardless of their sex, ethnicity, race, class, disability, etc. This presupposes antidiscrimination and anti-bullying work, violence prevention against girls and women, encouragement to lead a safe and healthy lifestyle, take on leadership roles in school and community. The second vector is addressed to provide all students with equal access to quality education and personal development based on individual potential and aspirations without the limitations imposed by stereotypes. It encompasses gender-equitable career counseling, achievement gender gap closure, and stay-in-school initiatives.

The major ways of students' gender education in Canadian secondary schools have been identified as follows: 1) integration of gender education based on interdisciplinary approach; 2) gender courses (Women/Men/Gender/Equity Studies); 3) gender education in the process of out-of-class and out-of-school activities, career counseling; 4) gender education by means of students' leadership; 5) gender balance maintenance in school administration and personnel; 6) partnership among the school, family, and community; 7) teachers' professional pre-service and in-service gender training. The research indicates that the methods of gender education in Canadian secondary schools can be classified into: 1) the methods aimed at increase of students' gender awareness (discussion, biographical, timeline and concept map building, photo-voice, critical analysis of films, scientific articles, video, mass-media, works of art, legislative documents, trial cases, etc.); 2) students' equal interaction and partnership (case-study, projects, debates, community circle, red tag strategy, games, forum-theatre, freeze activity, interview,

brainstorming, etc.); 3) pedagogical monitoring (essays, journal-writing, RAFT, activist projects, questionnaires, check-lists, portfolio).

The third chapter «Comparative analysis of gender education in Ukrainian and Canadian secondary schools» is devoted to examination of similarities and differences in the gender education of the school youth in both countries and serves as the basis for defining opportunities for implementation of positive experience elaborated by Canadian colleagues in the national school.

Keywords: gender, gender education, gender equality, gender equity, secondary schools in Canada.

Підписано до друку 15.08.2016 р.

Формат 60x84/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 08/16/1-1

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"

46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,

Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.

ФО Осадца Ю.В.